

ANGAŽIRANJE U UMJETNOSTI – KAO UPOTREBLJIVO SREDSTVO U REHABILITACIJI DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

Helga Eiterer

A 5303 Thalgau 96
Osterreich

Stručni članak

UDK: 376.58

Prispjelo: 30. 09. 1987.

SAŽETAK

“Uključivanje u umjetnost” je jedan od mogućih načina za prijelaz iz “imati” u “biti” (u smislu “Imati ili biti”, E. Froma). Uključivanje u umjetnost može pružiti mnogo: ekspresiju, pokret, oslobađanje – zacjeljivanje. Spas kroz umjetnost međutim nije moguć, te zbog toga uključivanje u umjetnost ne znači liječenje za takvu djecu. Umjetnost nije terapija u smislu kurativnog tretmana simptoma. Uključivanje u umjetnost nudi potencijal (u rehabilitaciji) koji bi mogao biti dostupan u skladu s djetetovim potrebama. Ona bi trebala pomoći pomirenju djeteta sa smetnjama s njegovim svijetom, prema kojem postoji takav poremećeni odnos i to u smislu kritičke interakcije sa stvarnošću. U procesu učenja i sazrijevanja uključivanje u umjetnost može biti osnovna komponenta, pokretač. U nešto manjem broju slučajeva ona može čak postati centralna točka razvoja ličnosti. Uobičajeno je kanalizirati afekte kroz umjetnost (kao kod sporta), no to je nedovoljno. Morao bi se razviti novi aspekt djetetovog života, koji bi značio obogaćivanje i ispunjavanje. Što više iskustva prikupi dijete, više će mu mogućnosti stajati na raspolaganju. Njegova rezerva reakcija s kojima odgovara na teškoće biti će povećana. Ono postupno uspostavlja kontrolu nad svojim životom. Mogućnost upravljanja vlastitom slobodom je osnova pomirenja s društvom.

Pod “angažiranjem u umjetnosti” razumijevam mogući način postojanja (u smislu Fromovog “Imati ili biti”).

U slučaju djeteta s poremećajima koje pripada nižoj klasi najpoželjnije je za njega (i njegove roditelje) da nauče što je prijeko potrebno i korisno.

Siromaštvo nije obratno od posjedovanja dva ili tri TV prijemnika, jednog ili dva auta. Siromaštvo ne znači: majka ili otac su nesposobni ili nezaposleni.

Siromaštvo znači: U današnjem životu postoji puno zidova koje je socijalna tradicija niže klase podigla oko obitelji.

Siromaštvo znači: uprkos posjedovanju stroja za pranje ne posjedovanje knjige.

Ova nova vrsta siromaštva ne može biti izjednačena s glađu u fizičkom smislu. Simptomatično je: nema gladi za spiritualnim, za kreativnim. Tradicionalno oni

su svjesni – nesvjesno – zida, oni nikada ne prijeđu preko njega. Na drugoj strani tamo je sve “što nije ništa za njih”: svjesno sudjelovanje u ljudskoj kreativnosti u svim oblicima.

Dalje: nikad nisu naučili da razmatraju, da odvažuju, da razlikuju, da istražuju. Kavga je jedini oblik kriticizma (uključena je manipulacija svih vrsta) – ali iznad svega on je svjestan zida, on nema samopouzdanja. Svijet u svojoj raznolikosti je nepristupačan, ono što je dostižno (sastvim rijetko) je postizanje i posjedovanje pokazivanih objekata koji simboliziraju svog vlasnika: status simbol.

Umjetnost je daleko iza ovih kategorija, ona se ne može sresti u svakodnevnom životu, ona je luksuz elita. Umjetnost svakodnevnog života, obrtničke proizvode i rukotvorine zamjenjuje serijskom proizvod-

njom stvari s kojima potrošač ne može uspostaviti odnos. Zahvaljujući filmu i beskrajnom izlaganju glazbi oni nikada nisu naučili da zadržavaju, da ispituju, da slušaju, da promatraju. Slušanje je zamijenjeno s čuženjem, gledanje s viđenjem. Ono što se nudi je površno i niskog standarda i ne zahtijeva naročit trud da se razumije. To je prigovor školi. Većina škola se ograničava na tri R's. Ono što bi se ponudilo djetetu je pokretanje da djeluje, da bude aktivan sudionik a ne pasivan primalac. Spretan mladić u vilinskoj priči našao je trinaest soba u kući. Otključao je dvanaest ali trinaestu nije mogao otvoriti. Trinaesta soba je čudna, strašna, čudovišna. Škola često ograničuje bezopasan put kroz polje sposobnosti reproduciranja znanja. Škola mora ponuditi ključ za trinaestu sobu.

Angažiranje u umjetnosti često nudi mnogo: izražavanje, kretanje, oslobađanje – također liječenje. Spasenje kroz umjetnost je nemoguće, a angažiranje u umjetnosti u tu svrhu nije lijek za ovu djecu. Umjetnost nije terapija u smislu kurativnog tretmana simptoma. Angažiranje u umjetnosti treba biti zadovoljstvo. Zadovoljstvo čini pojedinca zdravijim: zadovoljstvo je terapija.

Angažiranje u umjetnosti je neograničeno, ne ograničava se orijentiranjem na rezultat. Završni rezultat je manje važan i u našem slučaju također nije osnovica za psihoanalitičke studije (premda postoje aluzije promatrajući stupanj razvoja i probleme djeteta).

Angažiranje u umjetnosti znači proširenje vidika, podržavanje ličnosti. Važna je aktivnost a ne pokazani rezultat. "Put je važniji od odredišta" (Cervantes). U rehabilitaciji angažiranja u umjetnosti nudi se potencijal koji će se upotrijebiti u skladu s djetetovim potrebama. To će pomoći us-

kladivanju djeteta s poremećajima sa svojim svijetom, s kojim postoji poremećeni odnos, ne u smislu podređivanja nego kritičke interakcije s njegovom realnošću. Doduše nije samo dijete izazvano nego i društvo. Normalizacija odnosa između djeteta i njegove društvene stvarnosti ne može biti razjašnjena samo s jedne strane (jednostrano u smislu ušutkivanja i onesposobljavanja). Obje strane moraju se voditi tako da uspostave komunikaciju na istom stupnju, obje strane moraju biti sretno dobivenim dijelovima i popratnom odgovornošću. Naša dužnost je da dijete pripremimo za usklađivanje. Ono mora biti svjesno svoje situacije i tek tada će proširenje njegovog malog svijeta biti razboriti cilj. U mnogim slučajevima naša dijagnoza opisuje samo nedostatke, negativnosti, a mi gubimo energiju i vrijeme gurajući problem na stranu i oblažavajući ga. Zašto se ne osvrnemo na pozitivno i ne upotrebimo našu energiju i mogućnost da ga se razvije i ohrabri?

U ovom procesu učenja i sazrijevanja angažiranje u umjetnosti je osnovna komponenta, sredstvo. Ono može (u nekoliko slučajeva) čak postati središnja točka razvoja ličnosti. Za usmjeravanje stvari angažiranje u umjetnosti (kao i sport) je valjano ali nedovoljno.

Mora nastati novi aspekt dječjeg života koji može značiti obogaćenje i veće ostvarenje. Što više iskustva dijete skupi biće mu dostupno više izbora. Njegova zaliha reakcija s kojom svladava teškoće, povećat će se.

On postepeno stječe kontrolu nad svojim životom i baratanje svojom slobodom što je osnova njegovog usklađenja s društvom.

Studija slučaja: Harry

Harry (13 god. tada) je morao napus-

titi redovnu školu i bio je poslan u Allgemeine Sonderschule.¹ Razlog je bio njegov neuspjeh u školi, koji, kako će se uskoro pokazati, nije bio povezan s njegovom inteligencijom nego s poremećenim ponašanjem u školi. Odbijanje rada, netolerantno ponašanje, psovanje nastavnika do točke nasilja, uništavanje školskog namještaja, markiranje, nezainteresiranost za obrazovanje, neefikasnost pohvale i kazne.

Tko je Harry? Harry se ne može kategorizirati, on je ličnost koja se može promatrati jedino u kontekstu svoje socijalne okoline. Harry dolazi iz niže klase, otac mu je nekvalificirani radnik a majka čistačica. Stupanj obrazovanja roditelja je ispod prosjeka, uz nedostatak interesa za edukaciju. Oni imaju nekritički potrošački mentalitet niže klase (dvoja kola, dva tv-prijemnika, video rekorder, itd.) Oni nemaju novaca za obrazovanje djece. Rano napuštanje škole nije ga dovoljno "nahrnilo". Socijalni razvoj je tipičan: uvredljivo ponašanje, kavge, prepiranje sa susjedima su svakodnevna zbivanja. Način odgoja pokazuje tipične osobine načina *laisser faire* (prepuštanje potpunosti slobodi): Harry je dobio ono što je htio, a ne ono što je trebao. Osnova odnosa između roditelja i djeteta je potrošačka. Harry je većinu svog vremena proveo u "mutnom" društvu: skitnice, prostitutke, propale ličnosti. U ovoj subkulturnoj sredini, u ovom getu koji je odvojen od ostatka društva, postoji sistem vrijednosti. On nije razvio svoje vlastite osjećaje identiteta koji bi mu osigurali potporu, ali ova družina je bila njegova potpora. Ovo je međutim otežalo pristup njegovim vlastitim potrebama i mogućnostima da se usklade. S porastom frustrirajućih iskusta-

va simultano se povećala privlačnost družine. Harry nije trpio od nedostatka svjetovnih iskustava kao i većina njegovih vršnjaka (bilo ih je u izobilju). Stvari koje su mu nedostajale: djetinjstvo, toplina i zaštita, obiteljski život i autoritet.

Ispraznost beznačajnih informacija koje mu je ponudila škola bila je nevažna za Harryja jer je rastao u svom svijetu. Komunikacija između Harryja i nastavnika nije se nikada uspostavila. Oni su uvijek bili "na suprotnoj strani", oni su raspravljali o njemu, kategorizirali, evaluirali ga. Doduše oni su razgovarali s njim (većinom negativno), ali nisu imali ništa da kažu. U vrijeme Harryjevog mijenjanja škole bio je u opasnosti da ne postane alkoholičar, puno je pušio, sudjelovao u krađama i mrzio školu.

Zašto smo preporučili da se pošalje u Sonderschule² usprkos njegovoj relativno visokoj inteligenciji? Prvo zbog toga što je oblik male obitelji išao u prilog dijalogu s Harryjem. Harryjevo početno nepovjerenje postalo je manje kako je shvaćao da ova nova škola nije povezana s mrskim klišejima. Sadržaji školskog rada počeli su ga zanimati i to prije svega angažiranje u umjetnosti a poslije i u literaturi.

Slučajnost (ili dobra sreća) u Harryjevoj rehabilitaciji bilo je to što je on zaista talentiran. Angažiranje u umjetnosti za njega nije bilo samo sredstvo nego glavna točka razvoja njegove ličnosti. Često je slikao cijelu noć (uz mnogo kave, ali ne alkohola), pisao eseje o slikama, posjećivao izložbe i muzeje. Družinu je ostavio iza sebe. Njegova alternativa, angažiranje u umjetnosti, zauzela je mjesto njegovih vanjskih socijalnih normi (Schiller: "...zbog

¹ Allgemeine Sonderschule je specijalni oblik škole za djecu koja ne mogu ispuniti zahtjeve redovne škole.

² Vidi bilješku 1.

toga pjesnik treba biti na kraljevoj strani, da se obojica čude veličini života").

Harry je bio svjestan razloga svog neuspjeha u uobičajenom društvu, on sada pokušava povećati svoje zalihe reakcija s kojima svladava teškoće i prihvatati razboriti poredak stvari.

"Didorder is the delight of phantasy", rekao je Claudel.

Bilo je puno posla u vođenju Harrija ka kompromisu, što je oboje prihvatljivo i razumljivo za njega. U lipnju g. 1987,

dvije i pol godine kasnije, Harry je prešao u vanjsku školu. Zaobilazna pobjeda — ništa više. Mi znamo da naše sudjelovanje i odgovornost ne završava na školskim vratima. Rimljani su naređivali vojnicima na straži da drže prst na usnicama. "Ova gesta", piše Ortega, "je izgledala kao naredba noći na duboku šutnju, kao predostrožnost da se ne bi prečulo nadolaženje (uspješne) budućnosti".

Uspješnost Harrijeve budućnosti je puna rizika i pitanja!!!

INVOLVEMENT IN ART — AS AN AVAILABLE MEANS FOR USE IN THE REHABILITATION OF DISTURBED CHILDREN

Summary

"Involvement in art" is the possible way from having to being (in the sense of E. Fromm's Have or to Be"). Involvement in art can offer a great deal: expression, movement, release — also healing. Salvation through art is not possible, therefore the involvement in art is no cureall for these children. Art is not a therapy in the sense of a curative treatment of symptoms. Involvement in art offers a potential (in the rehabilitation) which must be available according to the child's needs. It should help to reconcile the disturbed child with his world, to which the disturbed relationship exists. Not in the sense of coming to terms with, but in a critical interaction with his reality. In this process of learning and maturing the involvement in art can be an essential component, a vehicle. It may — in few cases — even become the central point of the development of personality. To channel affects through it (as with sport) is legitimate but insufficient. It must become a new facet of the child's life, that can mean enrichment and more fulfillment. The more experiences the child gathers, the more options will be available to him. His reserve of reactions with which he masters difficulties will be increased. He gradually gains control over his life. His handling of his freedom is the basis for his reconciliation with society.